

25 jaar ecologisch beheer, Gouda een wilde stad ?

Ter gelegenheid van "25 jaar ecologisch beheer in Gouda" , 9 juni 2006

Hein Koningen

Mijnheer de wethouder, dames en heren,

Enige tijd geleden keek ik met een van mijn kleinzoons naar waterdierpjes door te schepnetten in een van de vele waterlopen die Amstelveen rijk is. We liepen langs een gazonkant met wat overhangend gras. "Daaronder zitten ze vaak, opa", zegt Marien, 7 jaar oud, en hij doet een flinke haal. "Opa kijk es wat ik heb, een snoek !". En waarempel daar ligt een puntgaaf en prachtig snoekje van 10 cm in zijn net. "Ik doe hem in de emmer maar daarvoor moet ik eerst m'n handen natmaken, want droge handen is niet goed voor hem". En zo geschiedde.

Marien was helemaal gebiologeerd door de kleine vis, zo prachtig vond ie hem. En ik weet niet of u wel eens zo'n mooie inheemse vis hebt gezien, maar ze zijn ook werkelijk prachtig. Vele malen onderschepte hij de kleine snoek en nam hem onder water in de emmer op zijn handen en dan was het: "Opa, mooi hè !".

Gouda heeft, evenals Amstelveen, veel water en een aantal van u behoort nog tot de generaties die zijn opgegroeid met natuur aan de dorpsrand. Spelen, kattenkwaad uithalen, maar ook slootje springen, kikkers en salamanders vangen, kikkerdril in een pot laten uitkomen. Het kon allemaal nog in een dorpse sfeer waarbij natuurbeleven inclusief was. Het was een vanzelfsprekend, meestal haast ongemerkt, onderdeel van het kinderleven zou je kunnen zeggen.

Dat alles is de laatste halve eeuw sterk veranderd. Ons land is in die tijd sterk verstedelijkt. Tegenwoordig wonen de meeste mensen in de stad of in een sterk verstedelijkte omgeving. Natuur is in het algemeen, maar speciaal ook op het platteland, sterk verschaald en teruggedrongen.

Kinderen van nu moeten de natuur in de stad of –zoals het zo mooi heet- in de stedelijke woonomgeving beleven. Dat wil zeggen als er in de stad natuur is.

Veelal bestaat het gemeentelijke groen uit cultuurgewassen, gewassen dus die in de loop der eeuwen van over de gehele wereld naar ons land zijn gebracht en in de kweek, in cultuur zijn genomen. U kent ze wel: het Chinees klokje, beter bekend als Forsythia, de Japanse kers, de Noodamerikaanse moerascypres, de treurbeuk, de sneeuwbal, de sering.

Hoe mooi deze gewassen op zich ook zijn: er zit weinig echte natuur in. Het wil zeggen dat deze gewassen een sterk kunstmatige, een culturele uitstraling hebben en niet in natuurlijk onderling verband met elkaar (kunnen) leven. Ook niet met dieren die in ons land thuishoren, er zijn nauwelijks onderlinge, ecologische, betrekkingen of het moet zijn in de sfeer van aantastingen, ziekten, plagen, en dergelijke. Beplantingen van cultuurgewassen zijn danook in de regel natuurarm. Ze vragen bovendien een hoge graad van verzorging: schoffelen, maaien, bloemen uitknippen, scheren, enz.

Op veel plekken en in menige situatie zijn het prima gewassen om te gebruiken. Goed op hun plek. Functioneel. Vooral in zeer compacte stad situaties.

Echter, om de mens in de stad echte natuur te bieden zijn ze niet erg geschikt.

Is de aanwezigheid van natuur, van natuurlijk groen, in de stad dan zo belangrijk zult u vragen. Mijn antwoord daarop is: ja, het is van zeer veel belang ! Sterker nog: het wordt steeds belangrijker. En waarom is dat dan wel ?

Laten we bij deze punten eens even stilstaan.

We leven in een tijd dat in ons land ongeveer 80 % van de mensen circa 90 % van hun tijd in de stad of in een stedelijke omgeving doorbrengt. We hebben te maken met steeds meer moderne technologie, het digitale tijdperk is ingegaan. We worden als het ware steeds meer de computer ingezogen. Als zodanig ervaar ik dat zeer, moet ik u zeggen.

Uit onderzoek blijkt dat steeds meer kinderen hun tijd achter de PC doorbrengen. Vaak al vanaf zeer jonge leeftijd. Naast andere grote nadelen die dat voor ze meebrengt –zoals beperking van de emotionele, cognitieve en sociale ontwikkeling-, is het gebrek aan lichaamsbeweging een ingrijpend gevolg ervan. Motoriek die achterblijft en zich onvoldoende en verkeerd ontwikkelt.

Een ander groot nadeel wat ik in dit verband wil noemen is dat kinderen niet meer voldoende tijd buiten, dus in de buitenlucht doorbrengen. Waar zij behalve met elkaar spelen in aanraking komen met natuur.

Uit onderzoek is gebleken dat groen en in het bijzonder natuurlijk groen in de directe leefomgeving van de mens van veel belang is voor zijn lichamelijk en geestelijk welbevinden.

Natuurbeleving is een probaat middel tegen 'mentale vermoeidheid'. En alleen al het zien van natuurlijke beelden werkt bij uitstek stressverlagend.

Maar ook patiënten in ziekenhuizen herstellen sneller en met minder pijn van een zware operatie, zo blijkt, als zij uitkijken op een tuin, vergeleken met patiënten die uitzicht hebben op een muur. Vergelijkbare resultaten zijn gevonden in studies naar effecten van het uitzicht van gevangenen.

Voor kinderen blijkt een natuurlijke omgeving van veel belang. Naast boompje klimmen, verstoppertje spelen, krijgertje spelen op een 'landje', is beleven van de natuur –aanvankelijk is er veel belangstelling voor de dieren, later komen de planten- van veel invloed op hoe zij in hun latere leven tegen natuur aankijken. Hoe zij die waarderen. Er mee om gaan.

Want het zijn de kinderen van nu die straks, als zij de volwassenen zijn, ons natuurlijk erfgoed moeten beheren en bewaren.

Het zijn een paar grepen, maar uit deze summiere schets moge blijken dat de belangrijkste reden van de aanwezigheid van natuur of natuurlijk groen in de stad ligt in de specifieke belevingskwaliteiten -waarbij wij ook aan esthetische kwaliteiten moeten denken- en recreatiemogelijkheden die dit biedt.

Gelukkig is Gouda een plaats met veel natuur in de stad, in de woonomgeving. In de directe leefomgeving dus. Ecologisch groen, natuurlijk groen ecologisch beheerd. Zoals hier dichtbij het Goudse Heempad dat inmiddels 25 jaar bestaat en de directe aanleiding tot deze feestelijke bijeenkomst. Hier begon het: de andere wijze van beschouwen, benaderen en beheren van groen. Openbaar groen, gemeenschapsgroen met wilde planten van ons eigen heem, ons eigen land.

Het is niet meer uniek, maar toch nog steeds heel bijzonder dat een gemeente zoveel ruimte geeft en aandacht heeft voor deze vorm van openbaar groen.

Heemgroen heeft zulke andere kwaliteiten en mogelijkheden dan cultuurgroen.

Heemplanten kunnen in allerlei verbanden harmonieus en ongekunsteld samengroeien. Denkt u maar eens aan inheems bosplantsoen, dus plantsoen met bos met kruidenrijke onderbegroeiing, een bloemrijk graslandje of een rijke water- en oeverbegroeiing met al die verschillende soorten bos- en stinzenplanten, grassen, zeggen en fraaie bloemplanten. Bovendien hebben zij allerlei relaties met dieren -vlinders, libellen, kevers, vogels, kikkers, salamanders, vissen- om een paar groepen te noemen. Zij hebben ook een heel andere uitstraling dan cultuurgewassen: rustig en harmonieus, niet gekunsteld, gedempte kleuren, pretentieloos. Zo kunnen zij ons mensen een gevoel geven met een andere wereld in contact te zijn, in contact met natuur. In de natuur te zijn ook. En dat op zichzelf al is heel bijzonder zo dicht bij waar wij wonen.

Zoals al weer enige jaren geleden die man uit Amsterdam, die zijn hele leven een auto-garage-bedrijf had gedreven met veel inzet en energie. Maar ouder geworden en geen opvolger, had hij de zaak verkocht. Zodoende kreeg hij echte vrije tijd. Op een wandeling in Amstelveen was hij in het Jac.P. Thijssepark terecht gekomen –een van onze fraaie heemparken- en had er een voor hem onvoorstelbare, volkomen onbekende wereld leren kennen. "Nooit geweten dat al dit moois, zulke echte natuur, bestond, en zo dichtbij !" was zijn reactie. Hij was er buitengewoon geboeid door geraakt, haar schoonheid, haar schatten. "Dat dit mogelijk is in de stad, al die tijd dat ik met auto's bezig was heb ik dit niet geweten!" zei hij verbaasd. Hij was even stil, staarde in de verte, alsof hij in een kort moment heel zijn werkend leven overzag. "Dus zulk mooi werk als jullie hebben, had ik in mijn leven ook kunnen doen ?" zei hij met spijt in zijn stem tegen de hoveniers in het park.

André van Kleinwee is, naar ik weet, de grote pleitbezorger van het heemgroen hier in Gouda. Mijnheer de wethouder, dames en heren, als je met iets nieuws, iets anders dan het gebruikelijke, dus met iets gedurfd begint, zoek je meestal referenties, inspiratiebronnen. Die vond André onder meer in het Amstelveense heemgroen, in de heemparken. En dat is niet zo verwonderlijk.

Gouda en Amstelveen hebben dingen gemeen. Ongeveer hetzelfde inwonertal en globaal weg dezelfde oppervlakte aan openbaar groen. En André, dat is voor jou, denk ik, het belangrijkste: deels dezelfde grondslag, namelijk veen.

André, ik weet dat je je door Amstelveen hebt laten inspireren en weet nog goed hoe je er op bezoek kwam en zorgvuldig de dingen in je opnam. Later nam je ook medewerkers van je dienst mee.

Je werd ook getroffen, ik weet het niet alleen maar ik zie het hier terug, door de vaak sterke esthetische werking van de Amstelveense werkwijze – dat wilde planten zoveel ongekende schoonheid kunnen bieden !

Ook je gevolgde werkwijze zou Amstelveens kunnen zijn:

- klein beginnen en al doende en lerend verder werkend,
- met veel geduld de dingen benaderen en ontwikkelen,
- de ontwikkeling op zich is ook onderdeel van het proces.

Voor jou geldt bovendien:

- het alles met bescheidenheid, pretentieloosheid.

Naar ik me meen te herinneren begon je met esthetisch aantrekkelijke heemplanten als onderbegroeiing onder bomen en struiken, in bosplantsoen dus.

Later volgde de aanleg van natte graslandjes, moerasjes en oever- en waterbegroeiingen met een veelheid aan allerlei minder gewone en zeldzame wilde planten.

Mijnheer de wethouder, dames en heren, één van die wilde soorten is de orchidee –in Gouda zal het meestal de rietorchis zijn, denk ik. Wijlen de heer Koos Landwehr, één van de pioniers van de Amstelveense heemparken en begaafd botanisch tekenaar en orchideeënkenners, heeft wilde orchideeën, fijnproevers als ze zijn, eens "de thermometer van het milieu" genoemd. Dus mijnheer de wethouder, dames en heren, als er op een plek ergens orchideeën groeien is dat een bijzondere plek, daar is een bijzonder milieu voorhanden. Dus zuinig op zijn. Want leert de ervaring: bijzondere milieus zijn inmiddels zeldzaam geworden. Niet meer gewoon, ook niet in Gouda.

De ervaring leert ook dat het mogelijk is dergelijke minder gewone, gevoelige milieus te maken, dus aan te leggen. En er met veel geduld, doorzettingsvermogen, durf en volharding aantrekkelijke en bijzondere begroeiingen op tot stand te laten komen.

Begroeiingen met een bepaalde sfeer – ongeveer zoals de sfeer van oude landschappen, kleinschalig, met hun eigen kleuren, hun eigen dieren, hun eigen geluiden, hun eigen schoonheid, ingetogenheid.

Maar minstens zo belangrijk als het aanleggen is het onderhouden van dit alles.

Vanuit een zorgvuldige achtergrond en instelling wordt daartoe ecologische veldkennis gepaard aan creatief en inventief vakmanschap. Daarvoor zijn mensen met groene vingers nodig, zoals dat wel wordt genoemd.

Voor het verkrijgen van een rijk geschakeerd heempark met hoge sociale belevingswaarde is menselijke bemoeiing een duidelijke voorwaarde. Doorslaggevend daarbij is echter dat de bemoeiing een niet strak en eenzijdig geprogrammeerd maar vrij, beweeglijk en gemoduleerd karakter heeft. Er is in feite sprake van een subtiele en vaak zelfs intieme 'wisselwerking' tussen vegetatie en beheerder, waarbij de laatste zoveel mogelijk creatief en beheer technisch inspeelt op wat in de natuurlijke ontwikkeling naar voren komt.

In een heempark krijgt de natuur –en de mens- naar verhouding de tijd en de ruimte om kwalitatief tot ontplooiing te komen. Vooral in de wat oudere, geschakeerde heemparken resulteert dat niet alleen in een veelomvattend esthetisch-zintuigelijke voldoening, er gaat ook een rustgevende en dikwijls ronduit helende werking van uit.

Mijnheer de wethouder, dames en heren, het is fantastisch en verheugend dat dit alles hier in Gouda gebeurt. Met veel geduld, vakkennis en vakmanschap en liefde is hier veel tot stand gebracht. Prachtige dingen, die u alle veel beter kent dan ik. Mijn hartelijke felicitaties daarmee !

Prachtige dingen ook om zuinig op te zijn. Daarom is het zo goed dat al dit werk wordt verricht vanuit en is ondergebracht bij de gemeente Gouda. Landelijk gezien blijkt dat gemeenten met goede wil en initiatieven de beste garantie zijn voor de noodzakelijke hoogwaardige kwaliteit en broodnodige continuïteit van ons openbaar groen.

Maar mag ik u daarnaast ook deelgenoot maken van mijn zorg ? Mijn zorg betreft het voortbestaan van al dat moois in ons land.

In een zeer recent en nieuw advies van de Raad voor het Landelijk Gebied staat dat de steden dichtslibben. Er dreigt te geringe ruimte voor groen in de steden, landelijk gezien totaal nog geen twee procent, en dan is alles meegeteld. Ondanks allerlei overleggen en convenanten met afspraken over het groen blijkt de praktijk ontvondend.

Vanuit het oogpunt van volksgezondheid en welzijn is het onbegrijpelijk dat er niet meer ruimte voor is, aldus het eerder genoemde advies. Het geeft ouderen de kans elkaar op een natuurlijke manier te ontmoeten. Kinderen moeten buiten spelen, ook om overgewicht te voorkomen. Mensen die gelukkig zijn in hun woonwijk belanden minder snel bij de Riagg.

Door niet in groen te investeren lopen uiteindelijk de zorgkosten op. Wij zeggen, ik citeer nog steeds de Raad voor het Landelijk Gebied, probeer deze maatschappelijke kosten en baten eens goed te analyseren. Maar juist omdat het niet gebeurt, delft het groen het onderspit. Tot zover het advies.

Dus gemeente Gouda, mijnheer de wethouder, dames en heren, houdt u stad open en groen ! Ga vooral door en verder op het ingeslagen heempad zoals u dat al 25 jaar doet. Blijf nieuwe paden inslaan, nieuwe dingen doen. En er zijn wat dat betreft nog genoeg nieuwe, broodnodige dingen te doen in ons land.

Als ik zo vrij mag zijn een suggestie te doen: het omtoveren van saaie schoolpleinen in leerrijke stads-speel-natuur voor schoolkinderen.

De aan André wel bekende Stichting Oase heeft een speciale vakgroep, Springzaad genaamd, die u bij dit gespecialiseerde werk graag behulpzaam wil zijn.

Alleen met ecologisch beheer zal Gouda voor haar inwoners een natuurrijke stad kunnen blijven. Stadsnatuur met heemplanten en een geschakeerde dierenwereld.

U bent landelijk bekend geworden met de ringslangen. Uniek, zo dicht aan de stadsrand die prachtige wilde slangen. Dus u bent ook een wilde stad !

Wat er zoal in een wilde stad aan natuurleven, aan wild leven mogelijk is, daar weet u inmiddels van. Van wat er soms nog meer mogelijk is als wij mensen maar kansen blijven bieden, geeft het boek 'De Wilde Stad' voorbeelden.

Mag ik u, mijnheer de wethouder, daarvan een exemplaar aanbieden voor de bibliotheek van het fraaie en sfeervolle informatiecentrum aan het Heempad Bloemendaalseweg ?

Ik dank u voor uw aandacht.